

УДК 336.713:005.934

Журибіда Н. Р.

Львівський торговельно-економічний університет

ЦІЛЬОВІ ОРІЄНТИРИ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ

Досліджено теоретичні підходи до розкриття суті економічної безпеки банків. Основоположними критеріальними параметрами систематизації понятійного апарату визначено: становий, процесно-функціональний, економічної ефективності, ресурсоспроможності та ресурсозахищеності, конкурентоспроможності, збалансованості, рівноваги, самовідтворення та гармонійного розвитку, превентивності та кризостійкості, стратегічної спрямованості, комплексності (системності). Наведено авторський підхід до визначення дефініції, розкрито ознаки, цілі і завдання економічної безпеки банків з урахуванням управлінського, системного й функціонального підходів. Характерними ознаками економічної безпеки банків визначено системність, функціональність, безперервність, захищеність, адаптивність, цільову спрямованість, гнучкість, динамічність, інноваційність, унікальність.

Ключові слова: економічна безпека банків, цільові орієнтири, завдання, комплексний підхід, ризики, загрози, небезпеки.

Постановка проблеми. У сучасних умовах актуалізується проблема забезпечення економічної безпеки на усіх ієрархічних рівнях управління економікою з метою недопущення повторного виникнення, поглиблення кризових ситуацій та мінімізації ризиків, загроз і небезпек. Економічна безпека банків є однією з основних передумов забезпечення ефективного перерозподілу фінансових ресурсів та розвитку національної економіки. Це зумовлено тим, що саме банківська діяльність є найбільш характерним індикатором стану фінансової системи, рівня нормалізації грошового обігу і розрахункових відносин, захищеності інтересів вкладників, активізації інвестиційної діяльності. Нестабільність середовища функціонування банків зумовлює потребу в пошуку механізмів стійкого їх розвитку та гнучкого реагування на зовнішні й внутрішні впливи, які перешкоджають досягненню цілей розвитку. З огляду на важливість окреслених питань, дослідження функціональних аспектів та цільових орієнтирів економічної безпеки банків залишається важливою науковою і практичною проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аспекти економічної безпеки банків були сферою наукових інтересів та висвітлені у розробках вітчизняних та закордонних науковців, таких як: О. Барановський, Дж. Бенстон, С. Васильчак, В. Гайдук, Д. Данілюк, М. Єрмошенко, Я. Жовтанецька, О. Копилук, М. Лавринович, Дж. Мейрік, А. Сухоруков, І. Сторожук, Д. Юлмас та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Поряд із тим, незважаючи на вагомий пласт досліджень із цієї проблематики, питання дослідження функціональних та цільових орієнтирів економічної безпеки банків залишається актуальною проблемою сьогодення.

Метою статті є визначення суті економічної безпеки банків на основі систематизації наявних наукових підходів та висвітлення її цільових та функціональних орієнтирів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах економічна безпека функціонування банківських установ є важливою запорукою їхньої фінансової стабільності, сталого розвитку й забезпечення конкурентних переваг з урахуванням дії ризиків, загроз і небезпек. Варто зазначити відсутність усталених підходів до розкриття суті, значення, мети та завдань економічної безпеки банків. Огляд підходів, запропонованих вітчизняними й зарубіжними ученими, дав

змогу виокремити низку критеріальних основоположних параметрів понятійного апарату «економічна безпека банків» і розглядати їх у таких аспектах, як:

– становий, який характеризує економічну безпеку банків із позицій реалізації, захищеності інтересів, здатності протистояння та запобігання загрозам, ризикам та деструктивам, стабільності, ефективного розвитку. Є найбільш поширеним і декларується у наукових розробках таких учених, як: О. Бочаров, П. Герасимов, Р. Гриценко, В. Краліч, В. Соловійов, О. Штаєр, С. Яременко, А. Джаїлова, С. Васильчак, І. Графова, А. Тарадаєва, О. Захаров, Н. Різник, Н. Зачосова, М. Зубок, М. Матвеев, В. Краліч, С. Родченко та ін.;

– процесно-функціональний, який відображає спроможність банку як суб'єкта економічних відносин ефективно виконувати покладені на нього функції в умовах деструктивів зовнішнього і внутрішнього середовища. Така позиція простежується у наукових дослідженнях О. Сліпенчук, М. Марчуковської, К. Таргібекова, П. Житнього, Г. Карамішева, О. Кириченко, С. Мелесик та ін.;

– економічної ефективності, який розглядається як здатність банку забезпечувати досягнення економічних вигод, формувати сталі фінансові потоки, генерувати позитивний фінансовий результат та підвищувати вартість банківського бізнесу в умовах наявних загроз і небезпек (М. Корнієнко);

– ресурсоспроможності та ресурсозахищеності як здатності нарощувати і використовувати ресурсний потенціал на основі сталого «кредиту довіри» власників (акціонерів), вкладників, кредиторів банку (О. Барановський, А. Тарадаєва, Л. Стрельбицька, М. Колдовський, Н. Різник, І. Воробйова);

– конкурентоспроможності – з позицій реалізації можливостей і переваг для нейтралізації ризиків, загроз та деструктивів (О. Сліпенчук, Н. Марчуковська, К. Тагірбеков);

– збалансованості, рівноваги, самовідтворення і гармонійного розвитку (Н. Різник, І. Воробйова);

– превентивності та кризостійкості як здатності банку формувати ресурсний потенціал і здійснювати операційну, фінансову та інвестиційну діяльність на засадах попередження (прогнозування) кризових явищ і загроз та їх запобігання (Н. Зубок, Я. Жовтанецька);

– стратегічної спрямованості як основи формування перспективних ресурсних можливостей

для усунення негативних проявів у майбутньому (М. Матвеев);

– комплексності (системності) з позицій максимального врахування комплексу елементів, які формують основу економічної безпеки банків (В. Онищенко, Ю. Худолій, А. Червяк, С. Васильчак).

На основі проведених наукових досліджень можна констатувати, що у закордонній європейській практиці поширеним є термін «безпека банків», який розглядається здебільшого крізь призму реалізації функцій банків в економічній системі країни. Вагомий пласт наукових досліджень ґрунтується на розгляді безпеки з позицій досягнення рівноваги усіх основних складових частин банківської діяльності. На думку учених М. Капіга, В. Градонь, Г. Чистак, безпека банку – це стан рівноваги, який досягається рівновагою економічної, фінансової та майнової складових частин, що дає йому змогу безпечно реалізовувати його функції навіть у разі негативних зовнішніх впливів [1, с. 23].

Такий підхід простежується і у дослідженнях Д. Данілюка, який визначає безпеку банку як стан, у якому він досягає рівноваги, виконує функції для клієнтів та економіки і зберігає здатність розвиватися і поглинати зовнішні шоки [2]. Низка закордонних учених трактує безпеку банків крізь призму довіри до банківської системи з боку зацікавлених сторін [3, с. 54]. Є також науковий підхід, який розглядає безпеку як ключовий напрям нагляду з боку регулюючих установ. Зокрема, М. Лавринович стверджує, що безпека банку є ключовою категорією для регулюючих та наглядових установ фінансової системи [4, с. 141].

Низка зарубіжних досліджень ґрунтується на тому, що економічна безпека банків передусім пов'язана із забезпеченням безпеки інформаційної складової частини та захистом конфіденційності і несанкціонованого доступу до баз даних. Такий підхід декларується Дж. Мейріком, який обґрунтовує, що майбутнє безпеки в банківській діяльності полягає у розробленні та впровадженні систем заходів когнітивної безпеки. Такі системи базуються на використанні значного масиву даних та охоплюють фінансові потоки і процеси їхнього кругообігу та прогрес діяльності з блискавичною швидкістю. Когнітивна безпека може поставити банки перед загрозами з боку зовнішніх учасників щодо швидкості, співпраці та доступу до баз даних [5].

Є погляд на банківську безпеку з позицій гарантування надійності вкладів для вкладників і кредиторів та наявних систем їх страхування. Зокрема, відповідно до підходу Дж. Бенстона у банківській сфері використовується поняття «мережа безпеки», яке стосується державних гарантій вкладникам та кредиторам банків [6]. На думку багатьох учених, банківська безпека може бути забезпечена шляхом безперебійної роботи її інфраструктури. Зокрема, Д. Юлмас розглядає безпеку як комплексну концепцію, яка охоплює платіжну систему, технологічну інфраструктуру, а також регуляторну та контрольну бази [7].

Економічну безпеку банків з позицій забезпечення фінансової стабільності та надійності трактує І. Сторожук і вважає, що вона є наслідком дії системи інституційно-управлінських, організаційно-технічних і інформаційних заходів, спрямованих на забезпечення відтворювально-стійкого режиму функціонування банку, захист його прав та інтересів, зростання статутного капіталу, під-

вищення ліквідності активів, збереження фінансових та матеріальних цінностей, а також на забезпечення повернення кредитів [8, с. 142].

Роль банківської безпеки у системі антикризового управління на макро- і мікрорівнях ґрунтовно досліджує Я.В. Жовтанецька і стверджує, що безпекоорієнтований підхід та антикризовий менеджмент у діяльності банків на макро- та мікрорівні повинні бути взаємоузгодженими, взаємопов'язаними і забезпечувати управлінські рішення в контексті подолання негативних кризових явищ і загроз [9, с. 526].

З позицій складника макропроденційної політики, регулювання та нагляду за банківськими установами розглядає економічну безпеку Європейський центральний банк, згідно з яким економічна безпека повинна забезпечувати стійкість до шоків та рівновагу фінансової системи та її інституцій [10].

Згідно з дослідженнями А.В. Канаєва найбільш прийнятним підходом до розкриття економічної безпеки банку є управлінський, який базується на чіткій ідентифікації ознак економічної безпеки з виокремленням таких її сторін: по-перше, як засобу забезпечення довгострокового, стійкого розвитку банку і захисту від стратегічних загроз (у межах стратегічного управління); по-друге, як економічно безпечної діяльності (в межах управління ризиками); по-третє, як виокремлення специфічної діяльності із захисту інтересів власників банку в межах корпоративного управління [11, с. 17].

На нашу думку, економічна безпека банків – це комплексна категорія, яка відображає стан установ із позицій найбільш ефективного використання ресурсного потенціалу, забезпечення належного рівня фінансової стійкості, надійності та конкурентоспроможності, здатності протистояти ризикам та деструктивним впливам, загрозам і небезпекам у процесі ведення банківського бізнесу.

Отже, взаємозалежність та взаємозв'язок ключових параметрів формування змісту поняття «економічна безпека банків» вважаємо необхідним розглядати в площині: ресурс → продукт (послуга) → ризикозахищеність → стабільність → результативність → економічна безпека. Такий підхід дав нам змогу розглядати економічну безпеку банків із позицій як сталого, так і динамічного розвитку.

Ресурсоспроможність є основою здійснення банківського бізнесу і можливостей для проведення кредитно-інвестиційної діяльності, що передбачає можливості надання універсальних та специфічних банківських операцій і послуг.

Надання банківських операцій і послуг супроводжується спектром квантифікованих і неквантифікованих ризиків, які є взаємопов'язаними і взаємозумовленими. Тому операційна діяльність банків завжди супроводжується ризиками, які формують ризикоорієнтований підхід до управління економічною безпекою банків.

Сучасна концепція управління банківськими установами повинна орієнтуватися на стійкість і фінансову стабільність їхнього функціонування. З позицій безпеки стабільність – це кількісна та якісна характеристика основних параметрів ведення банківського бізнесу з конкретизацією впливу окремих його складників на кінцевий результат банківської діяльності, який характеризується досягнутим рівнем прибутковості.

Результати банківської діяльності є одним із параметрів (індикаторів), які дозволяють діагнос-

тувати рівень економічної безпеки установ і сигналізувати про наявні кризи, небезпеки та загрози.

Враховуючи багатоаспектність та різноплановість підходів до визначення економічної безпеки банків, вважаємо доцільним виокремити її ключові ознаки та принципи. За твердженням О.І. Копилюк, базовими ознаками банківської системи є: структурність, контактність, системність, функціональна спрямованість, динамічність, відносна закритість [12, с. 33]. Вважаємо, що такі ознаки є засадничими й окремі з них характеризують й економічну безпеку банківських установ.

М.А. Азарська, В.П. Поздеев стверджують, що управління економічною безпекою банку повинно ґрунтуватися на таких принципах: законності і нормативно-правового забезпечення, системного захисту банку від ризиків і загроз, збалансова-

них інтересів персоналу, керівництва і власників, раннього попередження і реагування на ризики і загрози, узгодженості загальних планів (прогнозів) розвитку банку із завданнями забезпечення економічної безпеки, превентивності заходів попередження ризиків і загроз [13, с. 150].

На нашу думку, економічна безпека банківських установ повинна відповідати таким характерним ознакам, як: 1) системність, що виражається через ієрархію та поєднання елементів; 2) функціональність – виконання системою функцій гарантування безпеки банківської діяльності; 3) безперервність – забезпечення гарантування економічної безпеки банків; 4) захищеність від негативного впливу зовнішніх та внутрішніх ризиків, загроз і небезпек; 5) адаптивність – здатність без суттєвих втрат реагувати на зміни у зовнішньому і внутрішньому середовищі; 6) цільова

Рис. 1. Цілі і завдання економічної безпеки банків

спрямованість на формування ефективних систем безпеки банків; 7) гнучкість – здатність реагувати на зміни і вимоги у динамічному середовищі; 8) динамічність – здатність до вдосконалення та змін; 9) інноваційність у розробленні систем безпеки банків; 10) унікальність – відсутність універсальних підходів до формування системи економічної безпеки банків.

Під час формування системного підходу забезпечення економічної безпеки банків вагоме значення мають її завдання та цілі. Основною метою економічної безпеки банків є запобігання загрозам і небезпекам та мінімізація ризиків. Основними цілями економічної безпеки банків є (рис. 1): 1) досягнення стану динамічної ресурсної збалансованості та стійкості до кризових явищ і загроз; 2) забезпечення корпоративної та особистісної безпеки в банках; 3) забезпечення безпеки ведення банківського бізнесу, гарантування збереження банківської та комерційної таємниці.

Висновки і пропозиції. Наведений авторський підхід до розкриття суті, цілей, завдань та характерних ознак економічної безпеки банків дає змогу зробити висновок про необхідність використання управлінського, системного та функціонального підходів і виокремлювати ризики, загрози та

небезпеки функціонування банків з урахуванням ієрархічності управління та особливостей здійснення банківського бізнесу.

На нашу думку, економічна безпека банків – це триада вирішення таких завдань, як досягнення стану динамічної ресурсної збалансованості та стійкості до кризових явищ і загроз, забезпечення корпоративної та особистісної безпеки в банках, забезпечення безпеки ведення банківського бізнесу, гарантування збереження банківської та комерційної таємниці. Такі цілі економічної безпеки банків дають змогу забезпечувати вирішення основних тактичних та стратегічних завдань розвитку банківського бізнесу.

Подальші дослідження у цьому напрямі повинні стосуватися формування системи забезпечення економічної безпеки банків з урахуванням запропонованого теоретичного базису ієрархії управління й обґрунтуванням взаємозв'язку і взаємозалежності елементів та їх підпорядкованості. Функціонування систем економічної безпеки повинно ґрунтуватися на дієвому інструментарії, а також формах, методах й важелях, які дадуть змогу не лише ідентифікувати, але й нейтралізувати і мінімізувати наявні ризики, загрози й небезпеки.

Список використаних джерел:

1. Capiga M., Gradoń W., Szustak G. Adekwatność kapitałowa w ocenie bezpieczeństwa banku. Warszawa: CeDeWu, 2011. 153 p.
2. Daniluk D. Bezpieczeństwo systemu bankowego w Unii Europejskiej i w Polsce, w: Euro a strategie polskich banków. Warszawa: Twigger, 1997. 90 p.
3. Koleoenik J. Bezpieczeństwo systemu bankowego. Teoria i praktyka. Warszawa: Difin, 2011. pp. 54–55.
4. Ławrynowicz M. Logiki bezpieczeństwa we współczesnym sektorze bankowym. *Bezpieczny Bank*. 2014. № 3(56). pp. 137–163.
5. Meyrick J. Security in Banking: Are You Facing the Right Direction? URL: <https://securityintelligence.com/security-in-banking-are-you-facing-the-right-direction> (дата звернення: 29.08.2019).
6. George J. Benston Safety Nets and Moral Hazard in Banking. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-1-349-13352-9_9 (дата звернення: 15.08.2019).
7. Yilmaz D. Financial security and stability. URL: <http://www.oecd.org/site/worldforum06/38797677.pdf> (дата звернення: 11.08.2019).
8. Сторожук І.Н. Механизм обеспечения экономической безопасности коммерческих банков. *Экономический вестник Ростовского государственного университета*. 2009. № 3. С. 142–145.
9. Жовтанецька Я.В. Антикризове управління у системі забезпечення фінансової безпеки банків. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 15. С. 525–528. URL: <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/104.pdf> (дата звернення: 02.09.2019).
10. Financial stability and macroprudential policy. URL: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/tasks/stability/html/index.en.html> (дата звернення: 03.09.2019).
11. Канаєв А.В. Стратегическое управление как инструмент обеспечения экономической безопасности банка. *Финансы и кредит*. 2008. № 23. С. 15–24.
12. Копилок О.І. Регіональна політика розвитку банківської системи України: монографія. Одеса: Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 2014. 576 с.
13. Азарская М.А., Поздеев В.Л. Принципы экономической безопасности коммерческих банков. *Вестник Московского университета*. 2016. № 6. С. 149–152.

References:

1. Capiga M., Gradoń W., Szustak G. (2011) Adekwatność kapitałowa w ocenie bezpieczeństwa banku. Warszawa: CeDeWu.
2. Daniluk D. (1997) Bezpieczeństwo systemu bankowego w Unii Europejskiej i w Polsce, w: Euro a strategie polskich banków. Warszawa: Twigger, 90 p.
3. Koleoenik J. (2011) Bezpieczeństwo systemu bankowego. Teoria i praktyka. Warszawa: Difin, 2011, pp. 54–55.
4. Ławrynowicz M. (2014) Logiki bezpieczeństwa we współczesnym sektorze bankowym. *Bezpieczny Bank*, Vol 3(56), pp. 137–163.
5. Meyrick J. (2019) Security in Banking: Are You Facing the Right Direction? Available at: <https://securityintelligence.com/security-in-banking-are-you-facing-the-right-direction> (accessed 29 August 2019p.).
6. George J. Benston Safety Nets and Moral Hazard in Banking. Available at: https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-1-349-13352-9_9 (accessed 15 August 2019).
7. Yilmaz D. Financial security and stability. Available at: <http://www.oecd.org/site/worldforum06/38797677.pdf> (accessed 11 August 2019).
8. Storozhuk I.N. (2009). Mekhanizm obespecheniya ekonomicheskoy bezopasnosti kommercheskikh bankov. [The mechanism for ensuring the economic security of commercial banks]. *Ekonomicheskii vestnik Rostovskogo gosudarstvennogo universiteta*, vol. 3, pp. 142–145.
9. Zhovtanetska Ya.V. (2017). Antykrizove upravlinnia u systemi zabezpechennia finansovoi bezpeky bankiv [Crisis management in the system of financial security of banks]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, vol. 15. pp. 525–528. Available at: <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/104.pdf> (accessed 2 September 2019).
10. Financial stability and macroprudential policy. Available at: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/tasks/stability/html/index.en.html> (accessed 3 September 2019).

11. Kanaev A. V. (2008) Strategicheskoe upravlenie kak instrument obespecheniya ekonomicheskoy bezopasnosti banka. [Strategic management as a tool to ensure the economic security of the bank]. *Finansy i kredit*, vol. 23, pp. 15–24.
12. Kopylyuk O. I. (2014) Regionalna polityka rozvytku bankivskoyi systemy Ukrainy. [Regional policy of development of the banking system of Ukraine]. Odessa: Institute of Market Problems and Economic and Environmental Research NAS of Ukraine.
13. Azarskaya M. A., Pozdeev V. L. (2016) Printsipy ekonomicheskoy bezopasnosti kommercheskikh bankov [The principles of economic security of commercial banks]. *Vestnik Moskovskogo universiteta*, vol. 6, pp. 149–152.

Журыбида Н.Р.

Львовский торгово-экономический университет

ЦЕЛЕВЫЕ ОРИЕНТИРЫ И ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ БАНКОВ

Резюме

Исследованы теоретические подходы к раскрытию сущности экономической безопасности банков. Предложены основополагающие критериальные параметры систематизации понятийного аппарата. К ним отнесены: состояние объекта, процессно-функциональный, экономической эффективности, обеспеченности и защищенности ресурсами, конкурентоспособности, сбалансированности, равновесия, самовоспроизведения и гармоничного развития, превентивности и устойчивости к кризисам, стратегической направленности, комплексности (системности). Представлен авторский подход к определению дефиниции, раскрыты признаки, цели и задачи экономической безопасности банков с учетом управленческого, системного и функционального подходов. Характерными признаками экономической безопасности банков определены системность, функциональность, непрерывность, защищенность, адаптивность, целевая направленность, гибкость, динамичность, инновационность, уникальность.

Ключевые слова: экономическая безопасность банков, целевые ориентиры, задачи, комплексный подход, риски, угрозы, опасности.

Zhuribida Natalia

Lviv University of Trade and Economics

GOALS AND FUNCTIONAL ASPECTS OF BANKS ECONOMIC SECURITY

Summary

Theoretical approaches to revealing the essence of economic security of banks are investigated. The basic criterion parameters of the systematization of the conceptual apparatus are conditional, process-functional, economic efficiency, resource capacity and resource protection, competitiveness, balance, equilibrium, self-reproduction and harmonious development, preventiveness and crisis stability, strategic orientation. The author's approach to defining the definition is presented, the features, goals and tasks of economic security of banks are considered, taking into account managerial, systemic and functional approaches. Banking economic security is a complex category that reflects the state of institutions in terms of the most efficient use of resource potential, ensuring the proper level of financial stability, reliability and competitiveness, ability to withstand risks and destructive influences, threats and dangers in the banking business. This interpretation is conditioned by the interconnection of key parameters of the content of the concept of "economic security of banks", such as resource, product (service), risk protection, stability, efficiency, economic security. The modern concept of managing banking institutions should be guided by the sustainability and financial stability of their operation. From a security standpoint, stability is a quantitative and qualitative characteristic of the basic parameters of banking business, specifying the impact of its individual components on the end result of banking activities, which is characterized by the achieved level of profitability. The characteristic features of the economic security of banks are defined by systematicity, functionality, continuity, security, adaptability, targeting, flexibility, dynamism, innovation, uniqueness. The main goals of the economic security of banks are: achieving a state of dynamic resource balance and resilience to crisis phenomena and threats; ensuring corporate and personal security in banks; ensuring the safety of banking business, guaranteeing the preservation of banking and business secrets. The necessity to use managerial, systemic and functional approaches and to distinguish risks, threats and dangers of functioning of banks is considered, taking into account hierarchy of management and peculiarities of banking business.

Keywords: bank economic security, targets, objectives, integrated approach, risks, threats, dangers.